

Juan Rulfo életmű sorozat

III.

JUAN RULFO

ARANYKAKAS

Fordította Imrei Andrea

BOOKART
Csíkszereda, 2015

Esta publicación fue realizada con el estímulo
del Programa de Apoyo a la Traducción
(PROTRAD) dependiente de instituciones
culturales mexicanas

Ez a könyv a mexikói kulturális intézményekhez
tartozó Fordítás Támogató Program (PROTRAD)
segítségével jött létre

A verseket Markó Béla fordította
Szerkesztette Hajdú Farkas-Zoltán
A borítót Részegh Botond készítette

ISBN 978-606-8351-69-8

© Juan Rulfo and heirs of Juan Rulfo
Magyar fordítás © Imrei Andrea, 2015
© BOOKART, 2015

Az aranykakas

Pirkadt.

San Miguel del Milagro kihalt utcáin csak
pár nagykendőbe burkolózó asszony igyeke-
zett a templom felé reggeli misére. Néhány
másik a poros utcákat söpörte.

A távolból, olyan messziről, hogy nem le-
hetett kivenni a szavát, egy kikiáltó rikolto-
zása hallatszott. Amolyan falusi kikiáltóé,
aki utcáról utcára járva, hangosan óbégatva
hirdeti egy-egy állat, gyerek vagy hajadon el-
tűnését... Ha egy lány tűnt el, nem csak eny-
nyiből állt a dolga, mert meg kellett adnia az
időpontot is, amikor nyoma veszett, meg hogy
ki a feltételezett személy, aki megszöktette,
most éppen merre található, és tettek-e pa-
naszt a szülei, vagy sorsára hagyták a leányt.
Azért volt szükség erre, hogy a falu tudomást
szerezzen a történekről, a szökevények pe-
dig szégyenükben kénytelenek legyenek ösz-
szeházasodni... Ha meg egy állat tűnt el, és
a kihirdetés nem vezetett eredményre, nem
volt más választása, mint felkutatni a jószá-
got, máskülönben nem fizették ki a munkáját.

Ahogy távolodtak az asszonyok a templom irányába, egyre közelebből hallatszott a kikiáltó ordítóása, mígnem az egyik sarkon megállva, két kezével tölcseért formálva, éles hangon rikkantotta bele a világba:

– Magas, sötét pej... Ötéves... Füljegy nincs rajta... A farán jószágjegy... S alakú billog... Kötőfékkel... Tegnapelőtt tűnt el Potrero Hondóból, don Secundino Colmenero tulajdona. Hús peso jutalom a nyomravezetőnek... Minden további magyarázat nélkül...

Az utolsó mondat hosszú volt, és fülrepereszően hangos. Aztán a kikiáltó odébbállt, és tovább ismételte a mondókáját, míg újra távolodni nem kezdett a hangja, s végül el nem halt a falu legfélreesebb zugaiban.

A férfit, aki ezt a mesterséget űzte, Dionisio Pinzónnak hívták, és San Miguel del Milagro egyik legszegényebb embere volt. Az Arrabal negyedben, düledező viskóban lakott beteg anyjával, aki inkább a nyomorba, mint az évek múlásába vénült bele. Dionisio Pinzón életerős férfinak látszott, de valójában nyomorék volt, mert az egyik karja, ki tudja, mi okból, rövidebb volt, mint a másik; tény, hogy ez képtelenné tette bizonyos feladatok ellátására, akár építkezésről, akár földművelésről volt szó, hisz' ezeken kívül más nemigen akadt a faluban. Ezért aztán semmire se volt jó, vagy legalábbis ez a vélemény alakult ki róla. Így

kikiáltónak szegődött, ehhez a mesterséghez ugyanis nem volt szüksége a karjára, és jól el is látta a munkáját, mert a hangja és az akaratereje megvolt hozzá.

San Miguel del Milagro minden szegletét betöltötte a kiáltóása, akár valaki megbízásából járt el, akár a tisztelendő úr szőrét vesztett tehenét kereste; annak ugyanis megvolt az a rossz szokása, hogy valahányszor észrevette, hogy nyitva áll a parókia udvarának kapuja, rögtön kisétált, és elkóborolt a hegyen, ráadásul ez igen gyakran megesett vele. Még ha olykor akadt is egy-egy éppen ráérő ember, aki a hirdetést hallva ajánlkozott, hogy felkutatja a szóban forgó tehenet, előfordult, hogy maga Dionisio is utánaeredt; cserébe áldást kapott, és megígérték neki, hogy a mennyben majd méltó fizetségben részesül.

Egy szó, mint száz, járandóságért vagy anélkül, a hangja mit sem veszített erejéből, ő maga pedig rendesen elvégezte a munkáját, hisz' őszintén szólva más választása amúgy sem maradt, ha nem akart éhen veszni. Nem is tért mindig üres kézzel haza, mint most, hogy don Secundino Colmenero pej lovának eltűnését hirdette kora reggeltől késő estig, míg a kiáltóása bele nem veszett az alvó falu kutyaának ugatásába; a ló ugyanis nem került elő a nap folyamán, és nem is hozott róla hírt senki, don Secundino pedig

addig nem fizetett, amíg bekötve nem látta az udvarába az állatot, mert csak nem dobja ki a pénzét hiába; mégis, hogy a kikiáltó kedvét ne szegje, és az másnap is hirdesse az eltűnt lovat, előlegbe adott neki egy kevés babot, amit Dionisio bekötött a kendőjébe, és éhesen, fáradtan hazavitt az éjszaka közepén. Ahogy máskor is, az anyja nekiállt, hogy főzzön neki egy kis kávé, és készítsen néhány „tutajt”, ami nem más, mint főtt nopálkaktusz, és legalább arra jó, hogy becsapja vele az ember a gyomrát.

De nem ment neki mindig rosszul a sora. A San Miguel-i ünnepek idején évről évre őt bízták meg a vásári események kihirdetésével. Ő pedig mindig ott állt a zajosan visszhangzó nagydob meg a rikoltozó síp előtt, és egy papírtölcsérrel még öblösebbé téve szenttelen kiáltását hirdette a kártyajátékokat, lovas bikabefogó versenyeket, kakasviadalokat, és mellesleg, a kilenced minden napján, az összes templomi szertartást is; mindamellett nem mulasztotta el megemlíteni a sátrakban megsejmelhető látványosságokat sem, vagy némely kenőcsöt, amely minden bajra ír. A fúvósok az általa vezetett menettől jócskán lemaradva követték, az Elázott Keselyű hamis dallamával téve élvezetesebbé azokat a percek, amikor a kikiáltó pihenőt tartott. A menetet nád- és kukoricaboltívek alatt ülő lányokkal díszített kordék zárták.

Dionisio Pinzón ilyenkor, megfélemezve nélkülözésekkel teli életéről, boldogan vezette a vásárba hívogató társulatot, és kiáltozva bízta a mellette haladó bohócokat, akik cigánykerekekkel és akrobata-mutatványokkal szórakoztatták az embereket.

Az egyik évben, talán a bőséges termésnek vagy nem is tudom miféle csodának köszönhetően, még elevenebb volt az ünnep, és még többen gyűltek össze San Miguel del Milagróban, mint hosszú ideig annak előtte. Akkor volt a lelkesedés, hogy még két hét múlva is javában folytak a játékok, és a kakasviadaloknak se akart sehogyan se vége szakadni; a környékbeli tenyésztők kifogytak a kakasokból, de még arra is volt idő, hogy újabb állatokat hozassanak, gondozzák, felkészítsék, s aztán harcba indítsák őket. Secundino Colmenero, a falu leggazdagabb embere, is így tett, de végül az összes kakasával végzett, és az átkozott kártyajátékokon nemcsak a pénzét, de a teljes vagyonát jelentő, tyúkokkal teli ranchóját meg huszonkét tehenét is elveszítette. Igaz, később sikerült valamicskét visszaszereznie belőle, a java részét azonban elvitték a fogadások.

Dionisio Pinzón bizony elég nehezen tudott megbirkózni ilyen rengeteg munkával. Már nemcsak kikiáltóként működött, de a

kakasviadatok eredményeit is ő hirdette ki. Szinte az összes viadalt sikerült megkaparintania, s bár az utolsó napokban már igen fáradtan csengett a hangja, mégsem mondott le róla, hogy teli torokból üvöltve ő adja közre a bíró döntéseit.

A hangulat egyre magasabbra csapott. Egy idő után már csak a legfontosabb vásárokróljött játékosok mérték össze erejüket, San Marcosból (Aguascalientes), Teocaltichéből, Arandasból, Chalchicomulából meg Zacatecasból érkezett hírneves versenyzők vettek részt a viadalon, olyan gyönyörű kakasokkal, hogy elszorult az ember szíve, mikor látta, hogy pusztulnak el. Aztán ki tudja, honnan, előkerültek az énekesnők is, talán a pénz szaga vonzotta őket oda, hiszen azelőtt be se dugták az orrukat San Miguel del Milagróba. Az élükön egy csinos, magabiztos nő lépkedett, mellén fémes csillogású kendővel, Caponerának¹ szólította mindenki, talán, mert annyira magába tudta bolondítani a férfiakat. Tény, hogy a mariachi zenekartól körülvéve megjelenésükkel és dalaikkal még inkább fokozták a kakasviadatokat övező lelkesültséget.

A San Miguel del Milagró-i viadatok hevenyészett helyszíne nem tudott ekkora tömeget befogadni. Egy téglavető udvarát használták erre a célra, ott állítottak fel a fűben egy

¹ A „caponera” szó egyik jelentése kappanketrec.

fedett alkalmatosságot. A küzdőteret vékony falapokból, a közönségnek szánt padokat pedig vaskos vályogtéglákra fektetett deszkákból alakították ki. Abban az évben azonban megnehezítette a dolgot, hogy senki sem számított ilyen népes nézőseregére. Ráadásul bármelyik pillanatban betoppanhatott egy-két politikus is. A hatóság ezért elrendelte az első két sor kiürítését; ezek üresen álltak, amíg meg nem érkeztek az urak, sőt utána is, mert csak ketten voltak, bár mindegyiket a saját fegyveresei kísérték. Ezek a második sorban telepedtek le, mindegyik a saját főnöke mögött, akik az első sorban ültek, egymással szemben, az aréna két oldalán. Már a viadatok kezdetén feltűnt, hogy az a két hatalmas texasi kalapot viselő alak nem nagyon szívleli egymást. Mintha valami régi versengés hozta volna őket oda, és ez nemcsak abban mutatkozott meg, ahogyan egymással viselkedtek, de a viadatokon is. Ha egyikük az egyik kakas mellett tette le a voksát, a másik biztosan az ellenfélre fogadott. Így ment ez egy darabig, míg fel nem forrósodott a hangulat, hisz mindketten azt szerették volna, hogy az ő kakasuk győzzön. Hamarosan ki is tört a viszály: a vesztes és vele együtt az egész kísérete felállt, és a fegyveresek kórusban szitkozódtak, fenyegetőztek, ekképpen ingerelve a szemben lévőket. A két láthatólag felbőszült

csapat végül teljesen magára vonta a közönség figyelmét; azt hitték, valami csetepaté tör ki a két alak között, akik egyetlen alkalmat se mulasztottak volna el, hogy a bátorságukkal kérkedjenek.

Néhányan, attól tartva, hogy lövöldözésbe torkollik a vita, sietve otthagyták a viadal helyszínét. De nem történt semmi. A civakodás végeztével a két politikus elhagyta az udvart. A kapuban azonban összetalálkoztak. Ott egymásba karoltak, és később látták őket együtt inni az egyik csapszékben az énekesnők, a falu polgármestere meg a fegyvereseik társaságában, akik addigra már minden ellenséges szándékukról megfeledkeztek, mintha mindannyian a boldog találkozást ünnepelték volna.

De hogy visszatérjünk Dionisio Pinzónhoz, azon a nevezetes estén történt, hogy megfordult a szerencséje. Az utolsó kakasviadal fordított a sorsán.

Egy fehér chicontepeci kakas küzdött egy aranyszínű chihuahuai kakassal. Magasak voltak a tétek, még olyan is akadt, aki ötezer pesóval, ráadásul kettő az egyhez fogadott a chihuahuaira.

A fehér azonban erőtlennek bizonyult. A másikkal szembefordítva vállalta ugyan a harcot,

de mikor letették a vonalra, az aranytollú első támadásai elől nyomban visszavonult az egyik sarokba. Ott is maradt, lehajtott fejjel, ernyedtt szárnyakkal, mintha beteg lenne. Az aranytollú utánament, tovább viaskodott volna vele, felborzolta a nyakán a tollat, és keményen odacsapta a lábát minden lépésnél a megszeppent állat körül. A megszeppent fehér még közelebb húzódott a kerítéshez, lerítt róla a félelem, és hogy legszívesebben elmenekülne. De mikor látta, hogy a chihuahuai egyre jobban bekeríti, egy ugrással megpróbált kitérni az aranytollú rohamai elől, és épp az ellenfele színjátzó tollakkal borított hátára pottyant. Erőteljes szárnycsapásokkal igyekezett megtartani az egyensúlyát, s ahogy próbált kiszabadulni ebből az összegabalyodottságból, végül a sarkantyújára illesztett éles pengével megvágta az aranytollú egyik szárnyát.

Ekkor a kényes chihuahuai bicegése ellenére könnyörtelenül nekiesett a gyámoltalan kakasnak, az pedig, valahányszor a másik megtámadta, visszahúzódott a sarokba, és ha úgy érezte, bekerítették, nem túl magasra felröpülve igyekezett menekülni. Ez megismétlődött párszor, egészen addig, míg az aranytollú mozdulatlanul el nem terült a küzdőtér földjén, bár a fehér a legcsekélyebb szándékot sem mutatta a támadásra.

Így aztán a gyáva állat nyerte meg a viadalt, s ekképp tette közhírré Dionisio Pinzón is, mikor elkiáltotta magát:

– Rövid harc volt! A favorit vesztett! – majd rögtön hozzátette: – Nyissák ki a kapukat...!

A chihuahuai viador fölszedte a földről a sebesült kakast. A csőrébe fűjt, hogy levegőt kapjon, és próbálta lábra állítani. De mikor látta, hogy toll-labdává gömbölyödve minduntalan összecsuklik, kijelentette:

– Nem marad más hátra, mint végezni vele.

S már neki is látott volna, hogy kitekerje a nyakát, mikor Dionisio Pinzón összeszedte a bátorságát, és megállította:

– Ne ölje meg – mondta neki. – Még meggyógyulhat, ha másra nem, tenyésztésre jó lesz.

A chihuahuai gúnyosan felnevetett, és úgy hajította oda a kakast Dionisio Pinzónnak, mint aki egy koszos rongytól szabadul meg. Dionisiónak sikerült röptében elkapnia, óvatosan, szinte gyöngéden a karjába vette, és otthagya vele az arénát.

Múltak a napok. Dionisio Pinzón semmi mással nem törődött, csak a kakasával; elhalmozta a gondoskodásával. Vizet meg ételt vitt neki. Tortilladarabkákat meg lucernalevelet tömködött a csőrébe, így próbálta rávenni, hogy egyen. De az állat nem volt se éhes, se szomjas, mintha csak meghalni akarna, pedig

ő állandóan ott volt mellette, le se vette a szemét a földre ásott, szendergő kakas félig lehunytt szeméről.

Egy nap aztán látta, hogy a kakas már ki se nyitja a szemét, kifordult nyaka pedig a saját súlyától lehanyatlak. Akkor sebtében egy nagy dobozt húzott rá, és órákon át egy kővel ütötte.

Mikor végre levette a dobozt róla, a kakas kábultan bámult rá, s félig nyitott csőréen kibejárt az újjászületés szele. Elé tolta a vizes lábast, a kakas ivott belőle; adott neki egy kis kukoricapépet, azonnal lenyelte.

Néhány órával később már a baromfiudvar napos oldalán legeltette a kakasát. A ráragadt földtől ugyan még kissé szürkés aranytollú kakas a törött szárnya segítségével folyton az egyik oldalára billent, de azért már meglátaszott rajta a kifinomult természete, s bátran kihúzza magát nézett szembe az élettel.

Hamarosan a szárnya is rendbe jött. Habár kicsit magasabban állt, mint a másik, erőteljesen verdesett vele, és gyors, kihívó szárnycsapásokkal köszöntötte a hajnalokat.

Dionisiónak azonban éppen abban az időben halt meg az anyja. Mintha a saját életét adta volna cserébe a „kacskaszárnyú” életéért, ahogy az aranytollú kakast nevezte. Mert ahogy az életre kapott, úgy csuklott össze a nyomorba belebetegedve Dionisio anyja, míg végül meg nem halt.

A sokévi nélkülözés, az éhezéssel és reménytelenséggel teli napok gyorsan végeztek vele. Mikor Dionisio úgy érezte, elég ereje van már ahhoz, hogy keményen megküzdjön mindkettőjükért, az anyján már nem lehetett segíteni, s ő maga sem érzett elég elszántságot magában, hogy visszaszerezze elvesztett életterejét.

Egyszóval eltávozott az élők sorából. Dionisio Pinzónnak kellett gondoskodnia a temetéséről, de arra se volt pénze, hogy egy koporsót vegyen, amelyben eltemethetné.

Alighanem ekkor gyűlölte meg San Miguel del Milagrót. Nem pusztán azért, mert senki sem ajánlotta fel a segítségét, hanem mert még gúnyolódtak is rajta. Igaz, ami igaz, az emberek kinevették a furcsa alakot, aki az utca közepén a vállán cipelte az ajtó korhadt deszkáiból összetákolt ládaféleséget, és benne, pálmaszőnyegbe tekerve, az anyja holttestét.

Mindenki gúnyolta, aki csak látta, mert azt hitték, valami állati tetemet visz a szemétdombra.

Ráadásul az anyja elvesztésének napján kellett kihirdetnie Tomasa Leñero szökését is, azét a fiatal lányét, akit ő szeretett volna feleségül venni, ha nem gátolta volna meg benne a szegénysége:

– Tomasa Leñero – kiáltozta. – Betöltötte a tizennegyedik évét. Valószínűleg e hónap 24-én szökött meg Miguel Tiscareñoval. Miguel

szülei már elhaláloztak. Tomasa don Torcuato Leñero egyetlen leánya, aki kéri, tudassák vele, merre található a gyermeke.

Így járt Dionisio Pinzón kettős bánatával utcáról utcára, egészen a faluvégi lapos, parlagon heverő földekig, miközben kiáltozva hirdette az üzenetet, ami inkább könnyes siratóénekekre emlékeztetett.

A fáradságos gyaloglás után nekidőlt egy kőnek, és megkeményedett, haragos arccal megesküdü, hogy soha többé nem fog éhezni se ő, se azok, akik hozzá tartoznak...

Másnap fogta magát, és a hajnal első fényénél otthagyta a falut, hogy vissza se jöjjön többet. Csak egy kis rongyokból összekötött csomagot vitt magával, meg a rövidebb karja alatt, a levegőtől és a hidegtől védve, az aranykakasát. Erre a kis állatra bízta a szerencsáját, amíg a világot járta.

Még azokból az időkből, amikor kikiáltóként tevékenykedett, ismert egy-két kakasviadort, azoktól tudta, mikor, merre rendeznek viadalokat. Elsők között San Juan del Ríót kereste fel. Szegényen, rongyosan, karjában a kakasával állított be az arénába; próbált tájékozódni és pártfogót keresni, aki állná helyette a fogadást. Talált is egyet, de nem aznap délutánra, mert akkor csak előre lekötött, kétfogadós játékok voltak. Kénytelen volt várni még egy napot, másnap tizenegy óráig, amikor bárki

szabadon fogadhatott. Az éjszakát a fogadóban töltötte, ott várakozott; a kakast az ócska fekhely lábához kötötte, de le se hunyta a szemét, annyira félt, hogy valaki ellopja tőle az állatot, amelybe minden reményét helyezte.

A pár fillért, amit magával hozott, mind a kakasra költötte, édes chilével elkevert darált hússal etette. Azt adott neki vacsorára, meg reggelire is, mihelyt megvirradt.

Mikor elkezdődtek a tizenegy órás viadatok, már ott állt a pártfogója mellett; afféle hivatásos fogadó volt ez, aki ha nyerne, elteszi a nyereség nyolcvan százalékát, ha meg veszítenek, ő a pénzének mond búcsút, Dionisio Pinzón pedig a kakasának. Így állapotok meg.

A délelőtti viadatok nem vonzottak oda vérbeli kakasviadorokat, a küzdőtér közönsége inkább csak kíváncsiskodókból meg bábmészakodókból állt, ezek pedig egy hitványabb kakas árát se kockáztatták a fogadásokon.

De azért lehetett nyerni valamicskét, már ha egyáltalán nyert az ember. És Dionisio Pinzón nyert. A kakasának egyetlen tolla se hullott ki, pedig a lábára kötött penge csupa vér volt.

A pártfogója, mikor odaadta neki a pár pesót, ami megillette, azt mondta, túl tüzes ez a kakas ahhoz, hogy efféle tyúkok ellen állítsák ki, és próbálta rábeszél, hogy inkább az előre lekötött, kétfogadós mérkőzésekre vigye; még azt is felajánlotta, hogy ő keres neki kihívót.

Dionisio elfogadta az ajánlatát, hiszen azért ment oda, hogy próbára tegye a kakasát, amelyben úgy hitt, mint még soha senkiben.

Délután azonban már egészen másképp festett a küzdőtér. A pártatlanok, a mellette és az ellene fogadók asztalánál csupa jelentős személy ült. Az énekesnők a zenepavilonban daloltak, az egész, emberekkel telezsúfolt tér minden szögletében élénk és lelkes volt a hangulat.

Mikor Dionisio Pinzónra került a sor, lemérték a kakasát az egykarú mérlegen. Ahogy a kihívó kívánta, bekötötték a kakas szemét, sőt a kihívó választhatta ki a pengéket is, és azt a személyt, aki majd felköti a kakasok lábára.

Dionisio úgy látta, hogy az az ember, aki ellen ki kell állnia, igyekszik mindent a maga hasznára fordítani, de nem volt más választása, mint elfogadni a feltételeit, azt az egyet kivéve, hogy más tegye be a kakasát az arénába; ebbe nem egyezett bele, mert félt, hogy valami baja esik az állatnak. Ezt az egyet megengedték neki.

Aztán végre beengedtek egy sötétvörös, majdnem fekete kakast, aki büszkén illegette magát sétált körbe a porondon, s úgy nézett szét maga körül, mint az arénába eresztett, ellenfelét kereső bika.

– Figye-leeem! – kiabálta a kikiáltó: – San Juan del Río küzd San Miguel del Milagro ellen! Mindkét félre fogadjanak! Száz peso!

LEVELEK

Cartas a Clara [Levelek Clarának], RM Verlag, 2013, (feleségének írt levelei)

FOTÓALBUMOK

Oaxaca: Juan Rulfo, México, México [Oaxaca: Juan Rulfo, Mexikó, Mexikó], RM Verlag, 2009

100 fotografías de Juan Rulfo [Juan Rulfo 100 fotográfiája], México, RM Verlag, 2010, (Rulfo saját fotói és szövegei)

En los ferrocarriles [A vasútnál], RM Verlag, 2014, (Rulfo fotói mexikói írók és kritikusok szövegeivel)

TARTALOM

Az aranykakas	5
Az élet dolgai nem túl komolyak	87
Cleotilde	92
Egy darab éjszaka	103
<i>Juan Rulfo életrajza</i>	117
<i>Bibliográfia</i>	121

A kiadásért felel a Bookart Kiadó igazgatója
Megjelent 7,75 ív terjedelemben
Book Antiqua betűtípussal szedve
90 g-os Munken Print Cream papíron
Korrektor Mihály Emőke
Tördelő Hajdú Áron
Műszaki vezető Császár Csilla
Készült a csíkszeredai Alutus Rt. nyomdájában
Felelős vezető Hajdú Áron igazgató